

Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Davranışları

Coping Behaviors of Adolescents

Demet Öngen
Akdeniz Üniversitesi

Öz

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencisi ergenlerin sorunlarla başa çıkma davranışlarının okul türü, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemektir. Bu amaçla 464 öğrenciye Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Ölçeği uygulanmıştır. Varyans analizi sonuçları ergenlerde sorunlarla başa çıkmada okul türü, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Sonuçlar batı alan yazın bulgularıyla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, başa çıkma davranışları, okul türü, sınıf düzeyi, cinsiyet

Abstract

The purpose of this research is to investigate whether the coping behaviors of adolescents vary according to school type, grade level and gender. For this purpose the measurement device called Adolescent Coping Orientation for Problem Experiences was administered to 464 high school adolescents. Anova comparisons yielded significant main effects for school type, grade level and gender. The results are discussed in terms of western literature.

Key Words: Adolescence, coping behaviors, school type, grade level, gender

Giriş

Ergenlik, çocuğun genç yetişkinliğe geçmesini sağlayan insan yaşamının bir dizi karmaşık yaşam görevleriyle yüklü bir dönemdir. Ergenlerden, erinliğin fizyolojik değişimleriyle başa çıkmaları, artan bilişsel kapasiteyi yaşam deneyimleriyle bütünleştirmeleri, ana babadan bağımsızlaşmaları, aynı ve karşı cinsten yaşlılarıyla uygun sosyal ilişkileri sağlamaları, akademik başarı beklentilerini karşılamaları, meslek seçmeleri ve yetişkin rollerine rehberlik edecek değerleri geliştirmeleri beklenir. Başa çıkma davranışı, ergenin yaşamının bu evresindeki gelişim görevlerini dengeleme ve başarması için kullandığı psikososyal becerilerin önemli bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Konopka'ya (1980) göre ergen yaşam deneyiminin çok az ancak artan enerjisinin yüksek olmasının önemli

sonuçlara yol açabilecek tepkilerle sonuçlanması nedeniyle risk altındadır. Başa çıkma ergenin yaşamın bu döneminde ortaya çıkan ve birbiriyle çatışan biyolojik, duygusal ve sosyal taleplere uyum sağlama aracıdır. Bandura'ya (1981) göre ergenlikte başa çıkma sadece ne yapacağını bilmeyi değil aynı zamanda belirsizlik, kestirilemezlik ve stres öğelerini içeren durumlarla karşılaştığında bilişsel, sosyal ve davranışsal becerilerin esnek bir şekilde yönetilmesini içermektedir.

Patterson ve McCubbin'e (1987) göre başa çıkma davranışı, ergen gelişimi ve uyumu ile etkileşim içinde bulunan öğelerden biridir. Diğer öğeler, talepler, kaynaklar ve tanımlamalardır. Ergenler ender olarak tek bir taleple uğraşır. Zaman geçtikçe kendi gelişimlerinin yanı sıra aile üyelerinin gelişiminden kaynaklanan, toplumdaki gelen ve değişen bir dizi taleple başa çıkmak zorundadırlar. Bunlar, ergenin sürücü belgesi alması veya araba kazası geçirmesi gibi belli bir zamanda gerçekleşen olgular veya katı ana-babanın çocuğu olmak gibi süre

giden bir rolün gerilimi olabilir. Kaynaklar, talepleri karşılamak üzere yararlanılabilecek kişilik özellikleri, yetenekler, maddi ve insana ait araçlardır. Bilgi, beceri, kişilik özellikleri, duygusal ve fiziksel sağlık ve benlik saygısı kişisel kaynaklardır. Bağlılık, esneklik, ana baba ergen iletişiminin ve çatışma çözme becerilerinin iyi bir şekilde düzenlenmesi bazı önemli aile sistemi kaynaklarıdır. Toplum düzeyinde ise sağlık ve eğitim hizmetleri, akrabalar, komşular ve yaşıt grupları hem aile üyelerinin gereksinimlerini hem de baskıların olumsuz etkilerini dağıtmak için önemlidir. Zaman geçtikçe taleplerin doğasına bağlı olarak ergenin kaynaklarının repertuarı değişir. Para ve ana babanın sabrı gibi bazı kaynaklar tüketilebilir. Bazı kaynaklar (aşırı kilolu ergen için bir diyet uzmanına başvurmak gibi) özgül taleplerle karşılaşıldığında veya ergenin bilişsel yeterliliği gibi gelişimsel ilerlemeye bağlı olarak kazanılır. Zaman gibi bazı değişmez kaynaklar da yeni talepler ortaya çıktıkça sürekli olarak ayrılmalıdır. Aileler ve ergen üyeler içinde buldukları durumun bilişsel yorumunu, talepleri karşılamak için uygun olan kaynaklara bağlı olarak yaparlar. Bu öznel algılar, koşulları gelişim için bir fırsat ve meydan okuma olarak görmekten işlerin olumsuz, çok zor veya başa çıkılmaz olarak algılanmasına kadar uzanır. Fizyolojik değişim geçiren ergenin örneğinde olduğu gibi bazı durumlarda taleplerin açık olarak anlaşılabilmesi veya yaşıtların sigara içme baskısı karşısında ana babanın buna karşı çıkması örneğinde olduğu gibi bazı durumlar çelişki yaratmakta ve taleplerle kaynaklar arasındaki dengesizliği arttırmaktadır. Durumu bilişsel olarak değerlendirerek tanımlama ve bu tanımlara anlam yükleme başa çıkma davranışının işlevlerinden biridir.

Patterson ve Mc Cubbin (1987) başa çıkma davranışını, talepleri azaltmak yada taleplerle başa çıkmak için ergenin bilişsel yada bilişsel davranışsal tepkisi olarak tanımlamaktadırlar. Başa çıkma tepkileri sadece kaynaklarla etkileşmez. Anlamlandırma ve tanımlama etmeninden de etkilenmektedir. Sosyal karşılaştırma (işler benim için başkaları için olduğundan daha iyi) veya bir durumdaki iyi şeyleri belirleme gibi durumu yeniden tanımlamayı kapsayan birçok başa çıkma davranışı vardır.

Ergenlikte başa çıkma davranışı ile ilgili araştırmaları incelediğimizde başa çıkma davranışında yaş, deneyim, cinsiyet, benlik, aileden ve diğer insanlardan alınan destek gibi değişkenlerin etkili olduğunu görüyoruz. Alan yazında benlik saygısı yüksek bireylerin problemlerle başa çıkmak için etkin başa çıkma becerilerini kullanırken, benlik saygısı düşük olanların ise daha çok tepkisel başa çıkma becerilerini kullandıkları görülmektedir (Chapman & Mullis, 1999). Ergenlik benlik saygısında önemli değişimlerin olduğu bir dönemdir. Özellikle kadın ve erkeğin toplum içerisinde olan statüsündeki farklılığa ilişkin kızların yapmış olduğu gözlemler ve cinsiyet rolü sosyalizasyonu nedeniyle kızlar daha yoğun baskı yaşamaktadırlar. Garton ve Pratt (1995) gerilim ve benlik algısı arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmada benlik kavramının gerilimli olguların sıklığı ve etkisiyle olumsuz bir ilişki içinde olduğunu, kızların daha fazla gerilim yaşadıklarını ve gerilimden daha fazla etkilendiklerini bulmuştur. Recklitis ve Noam (1999) yüksek düzeyde benlik gelişiminin aktif ve interaktif başa çıkma stratejileri ile, tepkisel stratejilerin ise düşük düzeyde benlik gelişimi ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Tolor ve Fehon (1987) ergenlikte kullanılan etkin başa çıkma becerilerinin daha iyi uyum sağlama ile bağlantılı olduğunu; Erikson, Feldman ve Steiner (1997) da kaçınma türü başa çıkma davranışlarının uyum sağlamayla olumsuz bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymuştur.

Stark, Spirito, Williams ve Guevermont (1989) başa çıkma stratejilerinin kullanılmasının cinsiyete göre farklılaştığını; kızların sosyal desteği daha sık kullanırken, erkeklerin olumlu düşünme stratejisini daha etkili olarak algıladıklarını bulmuşlardır. Sidle, Adams ve Cady'e (1969) göre kızlar erkeklerle karşılaştırıldığında daha kötüsünün olabileceğini düşünmeye daha eğilimlidirler. Patterson ve Mc Cubin (1987) kızların erkeklere göre daha fazla sosyal destek aldıklarını, yakın arkadaşlıklara dayandıklarını, erkeklerin ise kızlara oranla daha fazla nükte kullandıklarını bulmuşlardır. Frydenberg ve Lewis'in (1991) çalışmasında da erkekler ve kızlar arasında başa çıkma becerileri açısından farklar vardır: kızlar insan ilişkilerine daha fazla güvenmekte ve alan yazındaki diğer bulgulara ters olarak, en iyi olanı

umut etmektedirler. Bird ve Harris (1990) kızların sosyal destek açısından yararlanmak gibi gerilimle başa çıkma konusunda barışçıl ve daha az şiddet içeren yöntemleri yeğlerken, erkeklerin saldırgan davranıp duygularını küfür ederek açığa vurduklarını ve kızgınlıklarını diğer insanlardan çıkardıklarını bildirmektedirler. Ayrıca düşük benlik saygısına sahip ergenlerin ve erkeklerin kaçınıcı başa çıkma stratejilerini kullandıkları (Paula & Ronald ,1999) ve kızların sosyal, psikolojik ve dini desteği yeğledikleri (Chapman & Mullis,1999) bildirilmektedir. Garton ve Pratt'e (1995) göre olumlu benlik kavramıyla gerilimli olguların sıklığı ve etkisi arasında olumsuz bir ilişki vardır ve kızlar daha fazla gerilim yaşamakta gerilimin etkisinin daha büyük olduğunu bildirmektedirler.

Sorunlarla başa çıkmada gelişimsel farklılıklar incelendiğinde araştırma sonuçlarının birbiriyle tutarlı olmadığı görülmektedir. Blanchard -Fields ve Irion (1988) erken ergenliktekilerin yetişkinlerle karşılaştırıldığında kaçınıcı türde başa çıkma stratejileri kullandıklarını bulmuşlardır. Herman- Stahl, Stemmler ve Peterson (1995) ise başa çıkma becerilerinde gelişimsel bir farklılık olmadığını ileri sürmektedirler.

Bu araştırmanın amacı lise öğrencisi ergenlerin sorunlarla başa çıkma davranışlarının okul türü, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir .

Yöntem

Örnekleme

Bu araştırma 2000-2001 öğretim yılında Antalya Murat Paşa Lisesi ve Metin Nuran Çakallıklı Anadolu Lisesi'ne devam eden 464 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Tablo 1'de deneklerin okul, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre dağılımı görülmektedir.

Tablo 1

Deneklerin Okul, Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

	Anadolu Lisesi		Murat Paşa Lisesi	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek
9. Sınıf	49	57	72	70
11. Sınıf	48	46	62	60

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Patterson ve Mc Cubbin (1987) tarafından geliştirilen Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Ölçeği (ESBÇÖ) kullanılmıştır. Toplam 54 maddeden oluşan Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Ölçeğinde yer alan maddeler 0= Hiçbir zaman, 2= Ender olarak, 3= Ara sıra, 4= Sık sık ve 5= Her zaman olmak üzere 5'li dereceleme ölçeği ile cevaplandırılmaktadır. Ölçek araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Türkçe ölçek maddeleri çevirinin özgün metne uygunluğunun ve Türkçe anlaşılabilirliğinin değerlendirilmesi için üç kişilik uzman gruba sunulmuş ve ölçeğin öğrenciler tarafından anlaşılabilirliğinin sınanması için bir ön uygulaması yapılmıştır.

Ölçeğin güvenirlik çalışması için Cronbach Alfa değeri, toplam ölçek ve kültürümüze uyarlaması yapıldıktan sonra oluşan her alt ölçek için hesaplanmıştır. Toplam ölçek için Cronbach Alfa değeri .8318, Spearman Brown değeri .8616 olarak hesaplanmıştır. ESBÇÖ'nin yapı geçerliliğini sınamak amacıyla 464 denekten elde edilen puanlara faktör analizi, temel bileşenler yöntemi ve varimax rotasyonu uygulanmıştır. Özgün ölçekteki faktörlerin Türkçe formda da olup olmadığını sınamak amacıyla onaylayıcı analiz 12 faktörlü olarak yapılmıştır. Elde edilen 12 faktörün toplu olarak varyansın % 50,5'ini açıkladığı görülmüştür. Bu değer özgün ölçek için .60'tır. Özgün ölçekteki ilk faktör olumsuz duyguları dışa vurma iken bu çalışmada birinci faktörün sorunları aile ile çözme olduğu görülmüştür. Ayrıca Türkçe formun faktör yapısının özgün ölçeğin faktör yapısından sorunları aileyle çözme, olumsuz duyguları dışa vurma ve manevi destek arama alt boyutlarının dışında farklılık gösterdiği de görülmüştür. Faktör örüntüsündeki bu farklılığın kültürel etmenlere bağlı olduğu ancak yeni oluşan faktör örüntüsünün isimlendirilebilecek anlamlı yapılar oluşturduğu görülmüştür. Tablo 2'de Türk örnekleminde elde edilen faktörlerin Cronbach alfa değerleri, özdeğerleri ve varyansın ne kadarını açıkladıkları görülmektedir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, 54 soruluk form güvenilir olarak 12 alt ölçekten oluşmakta, ESBÇÖ alt ölçekler için elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları

Tablo 2
ESBÇÖ'nin faktör yapısı

Faktör	Cronbach Alfa	Özdeğeri	Açık Varyans
1. Sorunları aile ile çözme	.7451	6.48	11.9
2. Değişiklik arama	.7211	3.99	7.4
3. Olumsuz duyguları dışa vurma	.5731	2.66	4.8
4. Madde kullanma	.5437	2.18	4.0
5. Kendini yenileme, geliştirme	.6213	1.93	3.6
6. Manevi destek arama	.6434	1.86	3.5
7. Psikolojik destek arama	.4816	1.68	3.1
8. Sorunu hafife alma	.5619	1.49	2.8
9. Duygusal rahatlanma	.6054	1.38	2.6
10. Sorunları tek başına çözme	.3096	1.29	2.4
11. Dinlenme	.4445	1.21	2.2
12. Plan yapma	.3302	1.20	2.2

.7451 ile .3096 arasında değişmektedir. İlk 9 ölçeğin yeterli iç tutarlılığa ulaştığı, 3 alt ölçeğin ise yeterii iç tutarlılığa ulaşmadığı söylenebilir.

Tablo 3'te ESBÇÖ'nin faktör yapısı, maddelerin faktör yükleri ve madde – alt ölçek toplam puan korelasyonları verilmiştir. 8. ve 9. maddeler hariç faktör yüklerinin .30'dan yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3
ESBÇÖ'nin Faktör Yapısı ve Maddelerin Faktör Yükleri

Maddeler	Faktör Yüğü	r
<i>F 1 : Sorunları aile ile çözme</i>		
41. Ailemle bir çözüm üretmeye çalışırım.	.8156	.6693
31. Canımı sıkkan konu hakkında annemle konuşurum.	.7328	.5993
12. Ana babamla açık bir şekilde konuşarak onları ikna etmeye çalışırım.	.6315	.4909
50. Canımı sıkkan konu hakkında babamla konuşurum.	.5969	.5310
39. Duygularımı kız yada erkek kardeşimle paylaşıırım.	.5190	.3558
1. Ana babamın isteklerine uyarım.	.3280	.2920
<i>F 2 : Değişiklik arama</i>		
17. Arabayla/bisikletle gezerim.	.6265	.4686
54. Koşma/bisiklete binme gibi yorucu bir etkinlikte bulunurum.	.5894	.4641
16. Kız/erkek arkadaşımınla zaman geçiririm.	.5707	.4565
53. Video, tavl, bilardo gibi oyunlar oynarım.	.5462	.3972
33. Hobilerimle uğraşırım.	.5426	.4538
10. Okuldaki etkinliklere daha fazla katılırım.	.4189	.3893
37. Sinemaya giderim.	.4181	.4155
35. Eski arkadaşlıklarımı sağlamlaştırmaya veya yeni arkadaşlıklar kurmaya çalışırım.	.3249	.3683
9. Doktor tarafından önerilen bir sakinleştirici alırım.	.2905	.1548
<i>F 3 : Olumsuz duyguları dışa vurma</i>		
28. Yanlış giden işlerden dolayı başkalarını suçlarım.	.6213	.4025

İşlem

ESBÇÖ'nin uygulanabilmesi için İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınmış, okul müdürleri ve psikolojik danışma ve rehberlik birimlerinde görevli uzmanlara araştırmanın amacı ve uygulama aşaması anlatılmıştır. 2000-2001 eğitim öğretim yılının 2. döneminde, ders saatleri içerisinde sınıflara girilmiş,

19.	Sinirlenip insanlara bağırırım.	.5945	.4115
49.	İnsanlara kırıncı sözler söyler, onların duygularını incitirim.	.5617	.4196
26.	Küfür ederim.	.4257	.2460
22.	Aile üyelerine dert yanarak kızgınlığımı söndürmeye çalışırım.	.3963	.1541
<i>F 4 : Madde kullanma</i>			
42.	Sigara içerim.	.6877	.3753
46.	Bira, şarap, likör gibi şeyler içerim.	.6397	.3753
<i>F 5 : Kendini geliştirme</i>			
5.	Müzik dinlerim.	.6738	.3014
7.	Yemek yerim.	.5057	.2964
29.	Değer verdiğim bir insanla birlikte olurum.	.4832	.3884
18.	Çevremdeki insanlara güzel şeyler söylerim.	.4116	.4582
15.	Yaşantımdaki önemli şeyleri düşünürüm.	.3938	.2995
2.	Kitap okurum.	.3056	.2428
13.	Kendimi geliştirmeye çalışırım.	.3368	.3410
<i>F 6 : Manevi destek arama</i>			
23.	Camiye giderim.	.7805	.4983
21.	Bir din adamıyla konuşurum.	.7518	.4646
44.	Dua ederim.	.4786	.3644
<i>F 7 :Psikolojik destek alma</i>			
6.	Okuldaki bir öğretmenle veya rehberlik uzmanıyla canımı sıkan konu hakkında konuşurum.	.6359	.3455
34.	Bir uzmandan psikolojik yardım alırım.	.5746	.2939
11.	Alış verişe çıkıp sevdiğim şeyleri satın alırım.	.3487	.2615
27.	Okul ödevlerim ve projeler için daha çok çalışırım.	.3792	.2050
<i>F 8 : Sorunu ciddiye almama/Şaka yapma</i>			
3.	Komiklik yapmaya çalışır sorunu ciddiye almam.	.6931	.4226
36.	Kendimi sorunun önemli olmadığına inandırmaya çalışırım.	.5137	.3711
20.	Şaka yaparak neşeli olmaya çalışırım.	.4530	.3993
45.	Zor bir durumdaki iyi şeyleri görmeye çalışırım.	.3762	.2349..
8.	Mümkün olduğunca ev ortamından uzaklaşmaya çalışırım.	.2577	.1904
<i>F 9 : Duygusal rahatlama</i>			
14.	Ağlarım.	.7005	.3391
30.	Sorunlarını çözmeleri için diğer insanlara yardımcı olmaya çalışırım.	.5387	.31978
52.	Duygularımı bir arkadaşşıma anlatırım.	.4779	.5094
51.	Arkadaşlarıma dert yanarak kızgınlığımı söndürmeye çalışırım.	.4199	.4349
38.	İşlerin istediğim gibi gittiği hayalini kurarım.	.3677	.2109
<i>F 10: Sorunları tek başına çözme</i>			
47.	Kendi kendime karar vermeye çalışırım.	.5446	.3111
32.	Sorunlarla ve bunların yarattığı gerilimle nasıl başa çıkacağımı kendi kendime bulmaya çalışırım.	.5025	.2818
24.	Sakinleştirici bir ilaç alırım.(doktor reçetesi olmayan)	.4035	.01499
40.	Daha zor bir işi yada görevi üstlenirim.	.3320	.1354
<i>F 11: Dinlenmek</i>			
48.	Uyurum.	.6473	.2857
43.	Televizyon seyredirim.	.5205	.2857
<i>F 12:Plan yapma</i>			
25.	Yaşantımı ve yapmak zorunda olduğum şeyleri planlarım.	.5105	.19771
4.	İnsanlardan özür dilerim.	.4759	.1977

araştırmacı tarafından öğrencilere gençlerin sorunlarıyla nasıl başa çıktıklarını ölçmeye yönelik hazırlanan bir çalışmaya katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Öğrenciler bir ders saati içerisinde ölçeği yanıtlamışlardır. Verilerin çözümlenmesinde SPSS programı kullanılmıştır.

Bulgular

ESBÇÖ'nin alt ölçekleri (sorunları aile ile çözme, değişiklik arama, olumsuz duyguları dışa vurma, madde kullanma, kendini yenileme, manevi destek arama, psikolojik destek arama, sorunu hafife alma, duygusal rahatlama, sorunları tek başına çözme, dinlenme, plan yapma) üzerinde okul türü, sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenlerinin etkisini incelemek amacıyla 2 (okul türü) X 2 (sınıf düzeyi) X 2 (cinsiyet) ANOVA çözümlü yapılmıştır.

Okul türü, sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenlerine göre deneklerin ESBÇÖ alt ölçek puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları tablo 4'te verilmiştir.

Yapılan varyans analizi sonucuna göre değişiklik arama puanları üzerinde cinsiyet ($F(1-439)=10,630$ $p<.0001$) ve sınıf düzeyi ($F(1-439)=16,587$ $p<.001$) değişkenlerinin temel etkisi anlamlıdır. Anlamlı bulunan cinsiyet ve sınıf düzeyi temel etkisi incelendiğinde erkeklerin puan ortalamasının kızlardan, lise birlerin puan ortalamasının lise üçlerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Olumsuz duyguları dışa vurma puanları üzerinde okul ($F(1-445)=34,629$ $p<.0001$) değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Anlamlı bulunan okul değişkeninin temel etkisi incelendiğinde Anadolu Lisesine devam edenlerin puan ortalamasının genel liseye devam edenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Madde kullanma puanları üzerinde cinsiyet ($F(1-$

Tablo 4

Değişkenlere göre deneklerin ESBÇÖ alt ölçek puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Alt ölçek		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Kız	N	224	225	225	230	227	228	226	225	217	226	229	226
	X	20.95	27.56	12.02	3.22	28.48	6.64	11.07	15.32	17.99	12.01	7.42	7.32
	SS	4,02	5.44	3.13	1.71	3.51	2.14	2.64	3.42	3.00	1.98	1.50	1.63
Erkek	N	228	216	228	233	226	229	231	221	220	223	229	231
	X	20.52	29.20	11.93	3.84	27.33	7.61	10.09	15.84	15.20	12.10	7.49	7.66
	SS	4.39	5.44	3.14	2.23	3.72	2.82	2.53	3.11	3.25	2.26	1.58	1,55
Lise 1	N	243	237	247	248	243	244	247	237	239	236	225	243
	X	20.75	29.35	11.81	3.23	28.10	7.22	10.92	15.59	16.56	11.77	7.54	7.45
	SS	4.22	5.43	3.00	1.71	3.67	2.36	2.63	3.42	3.36	2.11	1.55	1.61
Lise3	N	209	210	206	215	210	213	210	209	198	213	213	214
	X	20.71	27.27	12.17	3.88	27.67	7.10	10.19	15.56	16.60	12.37	7.36	7.54
	SS	4.22	5.37	3.28	2.26	3.64	2.77	2.58	3.11	3.51	2.09	1.52	1.59
Anadolu	N	199	192	195	200	198	213	199	197	192	198	197	197
	X	20.80	28.85	12.94	3.74	27.75	7.10	10.47	15.82	16.76	12.122	7.34	7.32
	SS	4.11	5.37	3.03	2.00	3.61	2.69	2.61	3.14	3.43	2.10	1.56	1.54
Genel	N	253	255	258	263	255	244	258	249	245	251	261	260
	X	20.65	28.02	11.24	3.37	28.02	7.22	10.66	15.38	16.44	12.01	7.55	7.62
	SS	4.30	5.57	3.01	2.01	3.69	2.43	2.64	3.38	3.42	2.14	1.51	1.63

455)=11,747 $p<.0001$ ve sınıf düzeyi ($F(1-455)=13,962$ $p<.0001$ değişkenlerinin temel etkisi anlamlıdır. Erkeklerin puan ortalaması kızlardan, lise üçlerin puan ortalaması ise lise birlerden yüksektir. Ortak etkilerden okul ve sınıf düzeyi ortak etkisi ($F(1-455)=16,267$ $p<.001$) anlamlıdır. Genel lisenin üçüncü sınıfına devam edenlerin puan ortalaması diğer gruplarınkinden yüksektir ($X=4.05$), genel lisenin birinci sınıfına devam eden öğrencilerin puan ortalaması ise en düşük olarak bulunmuştur ($X=2,74$). Kendini yenileme puanları üzerinde cinsiyet ($F(1-445)=11,488$ $p<.001$) değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Kızların puan ortalaması erkeklerden daha yüksek olarak saptanmıştır. Manevi destek arama puanları üzerinde cinsiyet ($F(1-449)=19,848$ $p<.0001$) ve okul ($F(1-449)=4,257$ $p<.04$) değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Kızların puan ortalaması erkeklerinkinden, genel liseye devam edenlerin puan ortalaması Anadolu Lisesine devam edenlerinkinden daha yüksektir. Psikolojik destek alma puanları üzerinde cinsiyet ($F(1-449)=16,228$ $p<.0001$) ve sınıf düzeyi ($F(1-449)=9,685$ $p<.002$) temel değişkenlerinin etkisi anlamlıdır. Kızların puan ortalaması erkeklerinkinden ve lise birlerin puan ortalaması lise üçlerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Duygusal rahatlama puanları üzerinde cinsiyet ($F(1-429)=86,540$ $p<.0001$) temel değişkeninin etkisi anlamlıdır. Kızların puan ortalaması, erkeklerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Sorunları tek başına çözme puanları üzerinde sınıf düzeyi ($F(1-441)=8,603$ $p<.004$) değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Lise üçlerin puan ortalamasının lise birlerinkinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Plan yapma puanları üzerinde cinsiyet ($F(1-449)=5,3039$ $p<.021$) değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Erkeklerin puan ortalamasının kızlarınkinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tartışma

Türk ergenlerinin sorunlarla başa çıkma davranışlarının başında sorunları aile ile çözme gelmektedir. Bunu değişiklik arama, olumsuz duyguları dışa vurma ve madde kullanma izlemektedir. Görüldüğü gibi batı alan yazınındaki ergenlerin sorunlarla başa çıkmak için kullandıkları ilk yöntem olumsuz duyguları dışa vurma iken Türk örneğinde sorunları aile ile çözmeye

çalışma ergenlerimizin yeğledikleri ilk yöntemdir. Türk ergenlerinin sorunlarla başa çıkma için barışçıl stratejiler kullanırken batı gençliğinin sinirlenip insanlara bağırma, onlara kırıncı sözler söyleme gibi kızgınlıklarını diğer insanlardan çıkarmaya çalışmaları kültürel farklılığı yansıtmaktadır. Türk ergenleri için ailenin, sorunlarla başa çıkmada birincil kaynak olarak görünmesinin yine kültürümüzün bir özelliği olduğunu söyleyebiliriz.

Ergenlikte sorunlarla başa çıkma davranışlarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı incelendiğinde, erkeklerin kızlarla karşılaştırıldığında rahatlatıcı bir etkinlikte bulunma, madde kullanma, ve plan yapma stratejilerini daha fazla kullanırken, kızların kendini yenileme, duygusal rahatlama ve psikolojik destek arama yöntemlerinden daha çok yararlandıkları görülmektedir. Batı alan yazınında da kızların psikolojik ve manevi destek arama eğiliminde oldukları görülmektedir (Chapman ve Mullis, 1999; Bird ve Harris, 1990; Stark et al., 1989; Patterson ve Mc Cubbin, 1987; Stone ve Neale, 1984). Kızların duygusal rahatlama için duygularını arkadaşlarıyla paylaşması Heppner ve diğerlerinin (1984) bulgularıyla tutarlıdır. Kızların sosyal ilişkilere ve duyguların paylaşılmasına odaklanan stratejilerden daha fazla yararlanmaları onların anlayış ve desteği daha kolay kabul edebildiklerini, duyguları hakkında daha rahat konuşabildiklerini akla getirmektedir. Erkeklerin, değişiklik arama, madde kullanma ve planlama gibi stratejilerden daha fazla yararlanmaları da onların sorunlarla başa çıkmada kızlarla karşılaştırıldığında daha fazla etkinlik yönelimli olduklarını düşündürmektedir. Olumsuz duyguları dışa vurma ve sorunu ciddiye almama stratejileri ele alındığında cinsiyet farkı ortaya çıkmamıştır. Bu bulgu Batı alan yazınında mevcut olan erkeklerin sözel saldırganlığı daha fazla kullandıkları (Bird ve Harris, 1990) ve sorunları nükteyle çözdükleri (Patterson ve Mc Cubbin, 1987) yönündeki bulgularla çelişmektedir. Erkek ergenlerin özellikle düz lisenin son sınıfına devam edenlerin içki ve sigara içme gibi sorunlardan kaçma türünde başa çıkma davranışları sergilemesi Paula ve Ronald'ın (1999) bulgularıyla tutarlıdır. Özellikle düz lisenin son sınıfına devam eden ergenlerdeki içki ve sigara içme gibi kaçınıcı türdeki başa çıkma davranışını, bu öğrencilerin geleceğe ilişkin akademik beklentilerinin Anadolu Lisesindekilerle karşılaştırıldığında düşük olmasıyla açıklayabiliriz.

Ergenlikte sorunlarla başa çıkma davranışları, sınıf düzeyine göre de bazı farklılıklar göstermektedir. Lise birinci sınıflar değişiklik ve psikolojik destek arama davranışlarını daha çok sergilerken, lise üçüncü sınıflar madde kullanma ve sorunları tek başına çözme davranışlarını yeğlemektedirler. Daha büyük ergenlerin sorunlarını çözmeye artan zihinsel gelişimlerine ve özerkliklerine bağlı olarak bir büyüğe danışmak yerine, sorunlarla plan yaparak başa çıkmaya çalışmaları Hoffman et al. (1992) bulgularıyla tutarlıdır.

Sorunlarla başa çıkma davranışları üzerinde okul türü değişkeninin de etkili olduğu gözlenmiştir. Anadolu Lisesi öğrencileri genel lise öğrencileriyle karşılaştırıldığında olumsuz duygularını dışa vurma stratejisini daha fazla kullanırken, genel lise öğrencileri ise manevi destek arama stratejisini daha fazla kullanmaktadırlar. Düz lise öğrencilerinin camiye gitme, dua etme gibi manevi destek arama davranışlarını sergilemelerini bu öğrencilerin Anadolu Lisesi öğrencileriyle karşılaştırıldığında daha geleneksel sosyo-kültürel yapıdan gelmeleriyle açıklayabiliriz. Anadolu Lisesi öğrencileri ise Batı alan yazınındaki bulgularla paralel olarak olumsuz duygularını daha rahat dışa vurabilmektedirler.

Kaynakça

Bandura, A. (1981). Current research and conceptualizations on stress responsibility. In C.Moore, (Ed.), *Adolescence and stress*. Washington D.C: Government Printing Office.

Blanchard F. F. & Irion, J. C.(1988) .Coping strategies from the perspective of two developmental markers : Age and ego development . *Journal of Genetic Psychology*, 149, 141-151.

Bird, G.W. & Harris, R. L. (1990). A comparison of role strain and coping strategies by gender and family structure among early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 10, 141-158.

Chapman, P.L. & Mullis, R.L. (1999). Adolescent coping strategies and self esteem. *Child Study Journal*, 29, 69-77.

Erikson, S., Feldman S. & Steiner, H.(1997). Defense reactions and coping strategies in normal adolescence. *Child Psyciatry and Human Development*, 28, 45-56.

Folkman, S. & Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21, 219-239.

Frydenberg, E. & Lewis, R. (1991). Adolescent coping: The different ways in which girls and boys cope. *Journal of Adolescence*, 14, 119-133.

Garton, A.F. & Pratt, C. (1995). Stress and self concept in 10 to 1 year old school students. *Journal of Adolescence*, 18, 625-640.

Hepner, P.P., Reeder, B.L. & Larson, L.M. (1983). Cognitive variables associated with personal problem solving appraisal: Implications for counselling. *Journal of Counselling Psychology*, 30, 537 -545.

Hoffman, M. A., Levvy-Schiff, R., Sohlberg, S.C. & Zariski, J. (1992). The impact of stress & coping: Developmental Changes in the Transition to Adolescence. *Journal of Youth Adolescence*, 27, 451-469.

Herman- Stahl, M.A., Stemmler, M. & Peterson A.C. (1995). Approach & avoidant coping: Implications for adolescent mental health. *Journal of Youth Adolescence*, 24, 649- 665.

Konopka, G. (1980).Coping with stresses and strains of adolescence. *Social Development Issues*, 4, 1- 17.

Patterson, J. & Mc. Cubbin, H. (1987). Adolescent coping style and behaviors: Conceptualization and measurement. *Journal of Adolescence*, 10, 163-186.

Paula, L. C. & Ronald, L. M. (1999) Adolescent coping strategies and self esteem. *Child Study Journal*, 29, 69-77.

Recklitis, J.R. & Noam, G.G. (1999). Clinical and developmental perspectives on adolescent coping. *Child Psychiatry and Human Development*, 30, 87-101.

Sidle, A., Adams, J. & Cady, P. (1969).Development of a coping scale. *Archives of General Psychiatry*, 20, 226-232.

Stark, L. J., Spirito, A., Williams, C. A. & Guevermont, D. C. (1989). Common problems and coping strategies I: Findings with normal adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 17, 203- 212.

Stone, A.A. & Neale, J. M. (1984). New measures of daily coping: Development and preliminary results. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 892-906.

Tolor, A. & Fehon, D. (1987). Coping with stress: A study of male adolescents coping strategies as related to adjustment. *Journal of Adolescent Research*, 2, 33-42.

Geliş 25 Aralık 2001
 İnceleme 24 Ocak 2002
 Kabul 10 Mart 2002